VRIJHEID VERBINDT

Herdenken, vieren en herinneren
75 jaar na de Tweede Wereldoorlog

75 JAAR VRIJHEID

INHOUD

STICHTING COORDINATIE 75 JAAR VRIJHEID 2

1 DOMEIN HERDENKEN, EREN EN VIEREN 5

2 DOMEIN EDUCATIE 7

3 DOMEIN MUSEAAL 9

4 DOMEINPROGRAMMA KENNIS 11

STICHTING COORDINATIE 75 JAAR VRIJHEID

Stichting Coördinatie 75 jaar Vrijheid

In 2019 en 2020 staan we stil bij het feit dat Nederland 75 jaar geleden is bevrijd en dat we sindsdien in vrijheid leven. In het kader van dit lustrum hebben het Nationaal Comité 4 en 5 mei en het vfonds de *Stichting coördinatie 75 jaar Vrijheid* opgericht (S75V). Binnen deze stichting wordt intensief samengewerkt met het Platform Herinnering Tweede Wereldoorlog (Platform WO2), waarin het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, het Netwerk Oorlogsbronnen, de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45, de Oorlogsgravenstichting, de Stichting Liberation Route Europe en het Nationaal Comité 4 en 5 vertegenwoordigd zijn. De voorzitter van het Platform WO2 heeft zitting in het bestuur van S75V.

Doel

S75V heeft tot doel een betekenisvolle herdenking en viering van 75 jaar bevrijding en vrijheid te bevorderen en aandacht te vragen voor onze gedeelde geschiedenis, centrale waarden en vrijheden. Het doet dit door:

- Het coördineren en afstemmen van de verschillende evenementen en activiteiten die in 2019 en 2020 plaatsvinden, zodat samenhang ontstaat en de inhoud van projecten wordt versterkt.
- Het voeren van een gezamenlijk communicatiebeleid ten aanzien van de te organiseren evenementen, met als doel een uniforme uitstraling met een maximale bekendheid en bereik.
- Het adviseren van financiers, zoals het vfonds, de Rijksoverheid, provinciale en gemeentelijke overheden en andere fondsen, met betrekking tot projectaanvragen van derden in het kader van 75 jaar bevrijding en vrijheid.

Het persoonlijk verhaal en de inzet voor vrijheid in de huidige tijd zijn belangrijke aandachtspunten. Door zowel nationaal als internationaal de krachten te bundelen ontstaat een palet van activiteiten waarmee een breed publiek in Nederland kan worden bereikt.

Om dit alles mogelijk te maken, op elkaar te laten aansluiten en goed voor het voetlicht te brengen, is het inhoudelijk kader **Vrijheid Verbindt** opgesteld. Dit kader dient als richtsnoer voor nieuwe activiteiten en projecten of om bestaande initiatieven te versterken.
De gehele Nederlandse samenleving wordt uitgenodigd mee te doen aan de invulling van het lustrumjaar. Initiatiefnemers van projecten en gemeentelijke en provinciale overheden kunnen bij Stichting coördinatie 75 jaar vrijheid terecht voor informatie en advies.

Verbinding

Om tot een betekenisvolle herdenking en viering van 75 jaar bevrijding en vrijheid te komen, heeft S75V vijf kerndoelstellingen geformuleerd:

1. De samenleving kent de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en de impact daarvan op onze huidige samenleving en de wereld om ons heen.
2. De samenleving hecht aan het belang van herdenken en vieren als collectief moment.
3. De samenleving voelt zich verbonden met personen die onderdrukking en onvrijheid ervaren of ervaren hebben, en zet zich in voor vrede, vrijheid, democratie en rechtsgelijkheid wereldwijd.
4. De samenleving voelt zich verbonden in de collectieve opdracht om betekenis te geven aan de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog, het herdenken van oorlogsslachtoffers en het vieren van onze vrijheid.
5. De samenleving waardeert en erkent de veteranen van toen en nu.

De bevrijding betekende het herstvel van onze vrije en open democratische rechtsstaat. De Verenigde Naties werden opgericht en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens werd aangenomen om verschrikkingen zoals begaan tijdens de Tweede Wereldoorlog te voorkomen. Onze huidige rechten en vrijheden zijn niet vrijblijvend, maar scheppen een verantwoordelijkheid voor het behoud en versterken ervan. Bij de herdenking en viering van 75 jaar bevrijding en vrijheid is verbinding hét sleutelwoord.

Verbinding door vrijheid

Onze samenleving is sinds de bevrijding enorm veranderd. We vormen met elkaar een diverse gemeenschap van groepen en individuen met uiteenlopende leeftijden, achtergronden, overtuigingen en ervaringen. We verhouden ons mede daarom ook verschillend tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Wat ons bindt, is dat we allemaal in een vrij land wonen waar we binnen de regels van onze democratische rechtsstaat vrij zijn om te doen en laten wat we willen, vrij zijn om te zeggen wat we willen, vrij zijn om te geloven wat we

willen en vrij zijn om te zijn wie we willen, zonder honger of angst. We delen het gemeenschappelijke belang deze vrijheden in stand te houden. Door de hele samenleving bij de herdenking en viering van 75 jaar vrijheid te betrekken, kan worden bijdragen aan inclusiviteit en solidariteit.

Verbinding door gezamenlijk herdenken, vieren en herinneren

We staan stil bij de vrijheid die is bevochten tijdens de Tweede Wereldoorlog door mensen die daarvoor grote offers hebben gebracht. We staan stil bij het militaire geweld, de vele burgerslachtoffers, de Jodenvervolging en antisemitisme toen en nu. Deze rampzalige periode in de wereldgeschiedenis tekent onze samenleving en de wereld om ons heen tot op de dag van vandaag. Het is waarschijnlijk voor het laatst dat ooggetuigen van de Tweede Wereldoorlog actief deel kunnen nemen aan de lustrumactiviteiten. Deze herdenking en viering vormen daarom een scharnier tussen de persoonlijke herinnering van hen die de Tweede Wereldoorlog aan den lijve ondervonden en de geschiedenis zoals velen die kennen uit musea, onderwijs, boeken en films. De Tweede Wereldoorlog is onderdeel van onze collectieve herinnering. Hierbij stilstaan, steeds opnieuw, met elkaar, over grenzen heen, kan onze gezamenlijke identiteit en onderlinge verbondenheid versterken.

Verbinding met de landen om ons heen

De Tweede Wereldoorlog was uniek in aard en omvang. De schaal waarop burgers doelwit werden, was tot dan toe ongekend. Vrijwel alle landen en gebiedsdelen in de wereld waren direct of indirect betrokken. De bezetting van Nederland speelde zich binnen een internationale context af, denk hierbij onder andere aan de ervaringen in Nederlands-Indië. In 2019 en 2020 wordt in veel landen stilgestaan bij het feit dat het 75 jaar geleden is dat de Tweede Wereldoorlog ten einde is gekomen. We delen met andere landen en volken de historische ervaring van onderdrukking en oorlogsgeweld. We herkennen wereldwijd de kracht van persoonlijke getuigenissen, van de verhalen die raken, emotioneren, verhelderen en betekenis geven. Dat geldt niet alleen voor de getuigenissen van toen, maar ook voor de persoonlijke verhalen van mensen die vandaag de dag waar ook ter wereld onvrijheid en oorlogsgeweld ervaren of ervaren hebben.

Criteria

Iedereen in Nederland die in 2019 en/of 2020 iets wil organiseren in het kader van 75 jaar bevrijding en vrijheid kan bij Stichting coördinatie 75 jaar vrijheid terecht voor informatie en advies. De stichting zoekt, coördineert en versterkt met name die projecten en activiteiten die vallen binnen vier domeinen (Herdenken, eren en vieren, Educatie, Museaal en Kennis) en die:

- Een duurzaam effect hebben, zodat de resultaten ook na afloop gebruikt kunnen worden bij reguliere activiteiten.
- Aanzetten tot nadenken over de toekomst van herdenken, vieren en herinneren.
- Aanzetten tot nadenken over het borgen van de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog.
- Samenwerking bevorderen tussen verschillende organisaties en doelgroepen.
- Samenwerking tot stand brengen tussen verschillende domeinen en disciplines.
- Waken voor overaccentuering van bestaande doelgroepen.
- Voor verbinding zorgen tussen initiatieven die elkaar inhoudelijk raken.
- Bestaande activiteiten verdiepen.
- Bijdragen aan een van de vijf genoemde kerndoelstellingen.
- Voor verbinding zorgen tussen heden en verleden.
- 75 jaar bevrijding en vrijheid ook voor nieuwe generaties betekenis geven.
- De dialoog tussen verschillende bevolkingsgroepen bevorderen.
- Gebruik maken van moderne strategieën en media.
- Multiperspectiviteit bevorderen.

Domeinen

S75V werkt intensief samen met het Platform Herinnering Tweede Wereldoorlog (Platform WO2). Het Platform WO2 stelt zich sinds 2016 ten doel om vanuit vier domeinen gezamenlijk de betekenis van de Tweede Wereldoorlog over te brengen aan een breed en divers publiek:

1. **Domein Herdenken, eren en vieren**: beseffen en herdenken;
2. **Domein Educatie**: leren, denken en ervaren;
3. **Domein Museaal**: bewaren, tonen en vertellen;
4. **Domein Kennis**: bewaren en onderzoeken.

De vier domeinen staan uiteraard niet op zichzelf. Er is op velerlei gebieden sprake van overlap, samenwerking, kennisdeling, gelijke doelstellingen en ambities. Juist deze onderlinge samenhang maakt de domeinen en de verhalen die we willen vertellen sterker. Ter informatie, maar vooral ook ter inspiratie van nieuwe projecten en activiteiten in het kader van 75 jaar vrijheid, volgt een uitgebreide toelichting op de domeinen.

1
DOMEIN HERDENKEN, EREN EN VIEREN

Context en ontwikkelingen rondom herdenken, eren en vieren

Het herdenken van de Tweede Wereldoorlog is een traditie die continu in beweging is en tot aanpassingen en nieuwe rituelen leidt. Enerzijds hangt dit samen met het langzaam wegvallen van de eerste generatie betrokkenen, anderzijds met de opkomst van nieuwe generaties die zijn opgegroeid met andere geschiedenissen, veranderende internationale politieke verhoudingen, en nieuwe vormen van communicatie en informatieoverdracht. Ook de wijze waarop de vrijheid gevierd wordt, is aan de tijdsgeest onderhevig. Vrijheid betekent niet voor iedereen hetzelfde. Juist de dialoog hierover is belangrijk.

Concreet vinden bij herdenken en vieren de volgende ontwikkelingen plaats:

- Een sterke hechting aan vertrouwde rituelen.
- Een behoefte de geschiedenis persoonlijk en meer dichtbij te maken. Dit komt tot uiting in het vertellen van persoonlijke verhalen, de groeiende aandacht voor namen van slachtoffers en het zich verbinden aan specifieke locaties.
- De behoefte aan interactiviteit en verbeelding: van toeschouwer naar participant. Dit komt tot uiting in de populariteit van initiatieven waarin deelnemers zelf onderzoeken, reflecteren, creëren en discussiëren.
- De behoefte om de rituelen en geschiedenis meer uitgelegd te krijgen, dit is ook een van de reden waarom men graag persoonlijke verhalen hoort.
- De belangstelling neemt niet af maar de kennis wel, ook om deze reden is er behoefte aan duiding door verhalen en uitleg.
- Verband leggen tussen herdenken en vieren en het onderwerp burgerschap.
- De behoefte aan inhoudelijke activiteiten naast de Bevrijdingsfestivals.
- Jongeren met een migratieachtergrond meer betrekken bij herdenken en vieren.
- De internationale oriëntatie wordt belangrijker.
- Een duurzaam effect hebben, zodat de resultaten ook na afloop gebruikt kunnen worden bij reguliere activiteiten.
- Aanzetten tot nadenken over de toekomst van herdenken, vieren en herinneren.

Inhoud projecten

Het domein herdenken, eren en vieren wil ruimte bieden voor het voortbouwen of anticiperen op bovenstaande ontwikkelingen. Er wordt daarbij gekeken naar de verschillende functies van herdenken en vieren.

Collectieve momenten

Het zijn momenten waarop we met elkaar stil staan bij een wezenlijk onderdeel van de collectieve geschiedenis: de herinnering aan het oorlogsverleden, het herdenken van en respect betonen aan de doden en het vieren van de bevrijding. Momenten waarop we verhalen doorgeven die zichtbaar maken hoe deze rampzalige periode in de wereldgeschiedenis onze samenleving en de wereld om ons heen tot op de dag van vandaag heeft getekend, maar ook hoe het mensen met elkaar verbonden heeft.

Persoonlijke getuigenissen

Het biedt de mogelijkheid om persoonlijke getuigenissen van antisemitisme, onderdrukking en onvrijheid ten tijde van de Tweede Wereldoorlog te verbinden met verhalen van mensen die nu in vrijheid kunnen leven. Maar ook met hen die tegenwoordig oorlogsgeweld aan den lijve hebben ondervonden. Dat komt tot uitdrukking in projecten die zichtbaar maken wie, welke offers hebben gebracht om Nederland, maar ook andere landen, te bevrijden en welke impact oorlog en bevrijding destijds hadden op de bevrijders en de mensen die bevrijd werden; projecten die gebruikmaken van de kracht van een persoonlijke getuigenis; projecten die terugkijken, maar ook vanuit het verleden naar de toekomst blikken.

Maatschappelijke functie

Herdenken, eren en vieren, met name de nationale momenten op 4 en 5 mei, hebben ook een maatschappelijke functie. Het zijn unieke momenten binnen een land dat weinig van dit soort momenten kent; samen stilstaan en vieren drukt verbinding uit en versterkt die verbinding. Er zijn groepen burgers die zich minder betrokken voelen. Projecten die verbinding tussen groepen tot stand kunnen brengen, vallen binnen dit domein.

Gedeelde waarden

En tenslotte spelen herdenken, eren en vieren ook een belangrijke rol bij het aandacht geven aan gedeelde

waarden en vrijheden; we kunnen leren van het verleden voor de wereld van nu. Herdenken en vieren zijn daardoor momenten van nationale bezinning en ook momenten waarop overdracht van waarden plaatsvindt. Hier raakt herdenken het domein educatie. Waardenoverdracht is ook de kern van burgerschap. Elke school is verplicht hier aandacht aan te besteden. Het Platform WO2 ziet een directe relatie tussen burgerschap en de thema's rondom het herinneren van de oorlog, denk hierbij aan thema's als identiteit, vrijheid, in- en uitsluiting, democratie en verantwoordelijkheid. Het domein ondersteunt projecten die waardenoverdracht mogelijk maken en die verbinding tussen bevolkingsgroepen bevorderen.

Speerpunten in het kader van 75 jaar vrijheid

Het doel van dit domein is verbinding door gezamenlijk herdenken en vieren.

Ambities: wat is er in 2020 bereikt?

- Er zijn aantoonbaar nieuwe groepen bij vormen van herdenken en vieren betrokken;
- Er zijn nieuwe vormen van herdenken en vieren ontstaan;
- Er zijn interregionale of internationale verbintenissen rondom herdenken en vieren ontstaan;
- De dialoog tussen verschillende bevolkingsgroepen rondom de thema's van 75 jaar vrijheid is ingezet en verlevendigd;
- Er zijn nieuwe vormen gevonden om de kracht van de persoonlijke getuigenissen in te zetten voor bezinning en handelen;
- In de discussie over burgerschap/ in het vak burgerschap hebben de democratische waarden en vrijheden een stevige plek;

In aanmerking komen projecten die:

- Aan de ambities van het domein herdenken, eren en vieren een substantiële bijdrage leveren;
- Nieuwe vormen van herdenken voor nieuwe doelgroepen introduceren;
- Verhalen van de ooggetuigen van toen verbinden met verhalen van personen die in de huidige tijd onderdrukking, oorlogsgeweld en onvrijheid (hebben) ervaren;
- Verhalen over bevrijding en het terugwinnen van vrijheid, toen en nu, met elkaar verbinden;
- In 2019 ook stilstaan bij de bevrijding van delen van Europa en Zuid-Nederland.

De projecten dienen voorts:

- Inclusief te zijn, dus niemand uit te sluiten.

2
DOMEIN EDUCATIE

Context en ontwikkelingen rondom educatie

Educatie is een breed begrip en heeft niet alleen betrekking op onderwijs. Educatie gaat over hoe betekenisvorming bij een persoon tot stand komt. Dit kan op veel manieren en er bestaan verschillende opvattingen over. Het kan op school, maar ook door een herdenking bij te wonen, een film te zien en te verwerken, een boek te lezen en daarover te praten of door een game te spelen. Daarnaast is educatie aan inzichten in tijd onderhevig. Didactische opvattingen veranderen, nieuwe technische mogelijkheden dienen zich aan, doelgroepen veranderen en de vraag van publiek en onderwijs verandert. Wat niet verandert, is de belangstelling voor het onderwerp oorlog, in het bijzonder de Tweede Wereldoorlog.

Concreet vinden de volgende ontwikkelingen plaats:

- De interesse in het onderwerp onder jongeren neemt niet af, de kennis over de oorlog wel.
- De eerste generatie ooggetuigen verdwijnt, wat maakt dat herinnering verschuift naar geschiedenis.
- Actuele conflicten zijn voor jongeren eerder een referentie met oorlog dan de Tweede Wereldoorlog.
- De geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog als vrijetijdsbesteding (leisure) neemt toe (museumbezoek, films, boeken, games), waarbij het aspect beleving almaar belangrijker wordt (ook t.a.v. educatie).
- De ruimte in lesmethoden wordt kleiner door concurrentie met nieuwe onderwerpen.
- De bevolkingssamenstelling is meer divers geworden.
- Het onderwerp de Tweede Wereldoorlog wordt niet meer alleen belegd in het vak geschiedenis, maar ook in maatschappijvakken en het vak burgerschap.
- Multiperspectiviteit, empathie (het zich kunnen verplaatsten in het perspectief van een ander) en het kunnen werken met bronnen zijn in toenemende mate belangrijke onderdelen in geschiedenisonderwijs geworden.
- Democratische attitude en vaardigheden zijn belangrijke aspecten van burgerschap en goed te combineren met lessen over de Tweede Wereldoorlog.
- Toenemende digitalisering in methoden maar ook t.a.v. (vindbaarheid van) bronnen.

Inhoud projecten

Het Platform WO2 heeft een referentiekader geformuleerd dat een achttal onderwerpen beschrijft die aan de orde zouden moeten komen als de Tweede Wereldoorlog op het lesprogramma staat – zie het Referentiekader Tweede Wereldoorlog[1]. Het kader biedt richting aan welke kennis overgedragen zou moeten worden en draagt bij aan kerndoelen en curricula van zowel geschiedenis-, maatschappij- als burgerschapsonderwijs.

Het buitenwerkingstellen van de democratische rechtsstaat tijdens de Tweede Wereldoorlog is daarin een centraal thema. Dit thema biedt een basis om verschillende aspecten van het oorlogsverleden te belichten en tegelijk de verbinding met het heden te leggen.
Het domein educatie moedigt projecten aan die bijdragen aan de verdere ontwikkeling en implementatie van het referentiekader. Met name projecten die het buitenwerkingstellen van de rechtstaat in de Tweede Wereldoorlog verbinden aan actuele onderwerpen en koppelen aan de belevingswereld van mensen nu.

Doorlopende leerlijn

Het onderwerp de Tweede Wereldoorlog kan beter worden geborgd als het onderwerp in verschillende onderwijstypen en niveaus (en daarbuiten) op elkaar wordt afgestemd. Hierdoor ontstaat een doorlopende leerlijn, dat de opgedane kennis en kunde beter laat beklijven. Hierbij is een juiste mix tussen formeel en informeel (bezoek aan een herdenking, museum of plek van betekenis) onderwijs de beste garantie voor een goed leerrendement. Projecten die bijdragen aan de leerlijn door verschillende educatieve producten en\of activiteiten met elkaar te verbinden zijn welkom binnen dit domein.

Vormen

Voor de jongste generatie worden overdrachtsvormen waarin verbeelding en interactie een plek hebben steeds belangrijker, bijvoorbeeld vormen als theater, spellen en games. Deze vormen kunnen goed de verbinding met de eigen leef- en belevingswereld van mensen leggen. Musea spelen in het maken van deze

1. Het Referentiekader Tweede Wereldoorlog is te vinden op de website van het Platform WO2: https://www.tweedewereldoorlog.nl/over-deze-portal/referentiekader/

verbindingen een belangrijke rol. Het domein educatie ondersteunt vooral projecten waarin een combinatie van verschillende leerwijzen en kennisoverdrachtmethoden wordt gebruikt.

Waarden

In de Tweede Wereldoorlog zijn waarden die we ook nu nog belangrijk vinden met voeten getreden. Waarden zoals vrijheid, gelijkheid, medemenselijkheid en rechtvaardigheid. Ondanks verschillen in afkomst en geschiedenis kunnen deze waarden mensen met elkaar verbinden. Met name in het domein burgerschap speelt de omgang met deze waarden een grote rol. Projecten die het oorlogsverleden en het heden met elkaar verbinden, die zichtbaar maken welke waarden mensen door de tijd heen met elkaar delen en die tot meer onderling begrip leiden, worden binnen dit domein ondersteund.

Speerpunten in het kader van 75 jaar vrijheid

Het doel van dit domein is het mogelijk maken van educatieve projecten die heden en verleden, jong en oud, mensen met verschillende achtergronden, en ook formeel en informeel onderwijs met elkaar verbinden. Het domein biedt plek voor projecten die het moment van 75 jaar vrijheid markeren, reflecteren op het verleden en tegelijkertijd vooruitkijken naar de toekomst.

Ambitie: Wat is er in 2020 bereikt?

- De kennis en kunde (bij met name jongeren) over de Tweede Wereldoorlog is toegenomen. Jongeren zijn op de hoogte van het herstel van de rechtsstaat na de bevrijding;
- Er ligt een doorlopende leerlijn die educatie voor verschillende leeftijden en schooltypes met elkaar verbindt;
- Producenten van educatieve leermiddelen zijn bekend met het Referentiekader Tweede Wereldoorlog en de educatieve visie van het Platform WO2;
- Er zijn voldoende gethematiseerde en gecontextualiseerde bronnen beschikbaar voor het onderwijs (deze bronnen worden beschikbaar gesteld aan Netwerk Oorlogsbronnen en voor nieuwe toepassingen wordt van het netwerk gebruik gemaakt);
- Het museumbezoek, het bijwonen van een herdenking, een bezoek aan een plek van betekenis (informeel) en het onderwijs in de klas (formeel) zijn in projectvorm gecombineerd;
- Met inhoud en aanpak is aansluiting gevonden bij de leefwereld van jongeren. Er is een dialoog tussen jongeren gestart over democratische waarden;
- Meer jongeren, ook jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond, en andere bijzondere doelgroepen zijn betrokken bij thema's die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog;
- In onderwijs en musea worden meer verbanden gelegd tussen hedendaagse ontwikkelingen en conflicten en de Tweede Wereldoorlog (in educatie en presentatie);
- De internationale dimensie van de Tweede Wereldoorlog wordt meer voor het voetlicht gebracht;
- Kennis over de Tweede Wereldoorlog wordt verbonden aan kennis en houding ten aanzien van de democratische rechtstaat;
- Door samenwerking tussen onderwijs en het Platform WO2 komt informeel leren aantoonbaar aan bod in 'buitenschoolse activiteiten'.

In aanmerking komen projecten die:

- Aan de ambities van het domein educatie een substantiële bijdrage leveren.
- Het thema van de buitenwerkingstelling van de rechtstaat tijdens de Tweede Wereldoorlog' verbinden aan actuele onderwerpen.
- De dialoog over universele, gedeelde waarden tussen jongeren met verschillende achtergronden op gang brengen.
- Niet alleen voor, maar vooral ook met de beoogde doelgroep(en) werken (co-creatie).

De projecten dienen voorts:

- Verschillende partijen met ieder een eigen, op educatie gerichte inbreng te laten samenwerken.
- Inclusief te zijn, dus niemand uit te sluiten.

3
DOMEIN MUSEAAL

Context en ontwikkelingen rondom musea

Nederland telt ongeveer twintig oorlogsmusea en herinneringscentra met internationale allure en ongeveer zestig kleinere, regionale musea. Veertien van de grotere musea zijn verenigd in de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH) In totaal trekken de aan SMH gerelateerde organisaties meer dan 1 miljoen bezoekers per jaar. Door aanverwante activiteiten (educatief materiaal, herdenkingen, lezingen, publicitaire aandacht) en het digitaal toegankelijk maken van collecties en ander materiaal is het bereik nog vele malen groter.

Nu er binnen afzienbare tijd geen ooggetuigen van de Tweede Wereldoorlog meer in leven zullen zijn om hun verhalen, ervaringen en meningen met nieuwe generaties te delen, is het aan de professionals in de sector om in gezamenlijkheid na te denken welke verhalen en welke (basale) kennis over tien of twintig jaar verteld en overgebracht dienen te worden.

Concreet vallen de volgende ontwikkelingen op:

- De interesse in de Tweede Wereldoorlog neemt niet af (bezoekersaantallen blijven hoog of stijgen zelfs), de kennis over de oorlog neemt wel af.
- Er is een behoefte aan nieuwe overdrachtsvormen, onder andere door de groeiende interesse in 'beleven'.
- Niet alle thema's uit het Referentiekader Tweede Wereldoorlog worden in de musea en herinneringscentra even sterk belicht.
- Multiperspectiviteit en empathie (het zich kunnen verplaatsten in het perspectief van de ander) zijn gedeelde uitgangspunten, maar nog niet altijd zichtbaar in de museale praktijk.
- Democratische attitude en het positief beïnvloeden van die attitude bij museumbezoekers wordt als wenselijk gezien.

Inhoud projecten

Onderbelichte thema's

Musea nemen het Referentiekader Tweede Wereldoorlog als uitgangspunt voor hun tentoonstellingen en educatie. Toch zijn enkele thema's structureel onderbelicht, denk bijvoorbeeld aan het internationale karakter van de oorlog en wat zich heeft afgespeeld voorafgaand aan het uitbreken ervan. Projecten die zich inzetten om onderbelichte aspecten onder de aandacht te brengen (door middel van tentoonstellingen of andere activiteiten) en daarbij een relatie leggen met 75 jaar vrijheid passen binnen het domein Museaal.

Het museale verhaal

Musea staan telkens voor de vraag 'Hoe vertel je het verhaal van de Tweede Wereldoorlog op passende wijze voor verschillende leeftijden, verschillende opleidingsniveaus, en verschillende culturele achtergronden?' Ervaringen bij collega's in binnen- en buitenland en samenwerking met partners en de doelgroepen leiden tot nieuwe vormen van presentaties. Daarbij worden de lessen over de oorlog aangevuld door lessen van de oorlog. Dat vraagt om meer aandacht en zorgvuldigheid voor het 'beleven' van een museumbezoek en de effecten op (de attitude van) de bezoeker. Voor de projecten zou, waar mogelijk, gebruik gemaakt moeten worden van bronnen uit het Netwerk Oorlogsbronnen. Musea die subsidie aanvragen, dienen hun collectie hiervoor open te stellen. Projecten die deelname van nieuwe doelgroepen bevorderen en met deze nieuwe doelgroepen reflecteren op de Tweede Wereldoorlog, en die tevens verbinding leggen met de actualiteit en vooruitblikken op de toekomst zijn welkom binnen het domein Museaal.

Multiperspectiviteit

Multiperspectiviteit en het wereldwijde karakter van de Tweede Wereldoorlog bieden aanknopingspunten om het verhaal ook in de toekomst te kunnen vertellen en aan te sluiten bij een meer divers samengestelde samenleving. Het feit dat de oorlog een lange voorgeschiedenis kent met het ontmantelen van een democratische rechtsstaat en de clash van ideologieën, bevordert een andere reflectie op hedendaagse processen. Ook biedt dit ruimte voor projecten waarin internationaal wordt samengewerkt en musea naar elkaars tentoonstellingen en collecties verwijzen.

De museale sector wil de komende jaren genuanceerd nadenken over slachtofferschap, daderschap en omstanderschap. Lag de nadruk de afgelopen decennia vooral op de slachtoffers, educatief gezien is het leer-

zaam om te benadrukken dat iedereen onder bepaalde omstandigheden dader kan worden. Projecten die vanuit deze andere perspectieven een voorschot nemen op hoe er in de toekomst naar de Tweede Wereldoorlog wordt gekeken, passen binnen dit domein.

Speerpunten in het kader van 75 jaar vrijheid

Het doel van het domein Museaal is het mogelijk maken van museale projecten die met innovatieve, technieken en overdrachtsvormen samen met nieuwe generaties op geschiedenis en actualiteit reflecteren. Projecten die vanuit een nieuw perspectief historische gebeurtenissen belichten. Projecten die het moment van 75 jaar vrijheid markeren, reflecteren op het verleden en tegelijkertijd vooruitkijken naar de toekomst.

Ambities: wat is er in 2020 bereikt?

- Musea en herinneringscentra richten zich in het kader van het lustrum ook op tot nu toe minder bereikte doelgroepen.
- Nieuwe, museale projecten waarin met innovatieve technieken en overdrachtsvormen meer beleving wordt geboden;
- Museale projecten waarin multiperspectiviteit concreet is verwerkt;
- Meer interregionale en internationale samenwerking tussen diverse musea en herinneringscentra op het gebied van contacten, uitwisseling, en projecten;
- Onderbelichte thema's uit het Referentiekader Tweede Wereldoorlog zijn aan de orde gesteld, bij voorkeur in een samenwerking tussen meerdere musea en herinneringscentra;
- Professionalisering van werknemers en vrijwilligers van de musea en herinneringscentra;
- De museale infrastructuur is duurzaam en toekomstbestendig.
- Museale projecten van musea die niet bij de SMH zijn aangesloten, moeten voldoen aan het kwaliteitsniveau zoals opgesteld door de SMH.

In aanmerking komen projecten die:

- Aan de ambities van het domein Museaal een substantiële bijdrage leveren.
- Vanaf de beginfase de educatieve invalshoek meenemen.
- Het mogelijk maken te reflecteren op het verleden en tegelijkertijd kijken naar de toekomst.
- De professionalisering van de instellingen helpen (bijvoorbeeld met betrekking tot de vrijwilligers).
- De Tweede Wereldoorlog belichten vanuit diverse aspecten van de (civiele) samenleving en keuzes omtrent vrijheid.

De projecten dienen voorts:

- Aspecten van het Referentiekader Tweede Wereldoorlog te belichten.
- Verschillende partijen te laten samenwerken, zowel binnen als buiten het Platform WO2.
- Inclusief te zijn, dus niemand uit te sluiten.
- Beleving te stimuleren zonder daarbij de beleving een doel op zich te laten worden (de ethische grenzen worden in 2019 binnen de SMH besproken).

4
DOMEINPROGRAMMA KENNIS

Context en ontwikkelingen rondom kennis

De wetenschap vervult primair een dienstbare, ondersteunende rol aan het herdenkings-en herinneringsveld, maar stelt tegelijk kritische vragen, zoekt verdieping, initieert nieuwe gezichtspunten, reconstrueert en vergelijkt. Direct aansluiten bij activiteiten van het Platform WO2 of het (grote) publiek is daarbij niet het enige doel; wetenschappelijke vernieuwing heeft ook een waarde op zichzelf – omdat we anders nooit tot nieuwe inzichten kunnen geraken. Kenmerkend voor wetenschappelijk onderzoek is dat veelzijdigheid voorop staat: enerzijds kiest het voor een breder kader, zowel in tijd als in ruimte, anderzijds staat het open voor een variëteit aan thema's en aspecten, zowel nieuwe als bekende, bij wijze van doorlopend kritisch commentaar.

Van de kennisorganisaties die een rol willen spelen in het lustrumjaar wordt derhalve verwacht dat zij een brug slaan tussen aan de ene kant de wereld van kennis en onderzoek en aan de andere kant de maatschappij, in de gezamenlijkheid van alle partners in de herinneringssector, met inachtneming van de eigen autonomie en verantwoordelijkheid. Opgemerkt zij, dat het hier niet alleen gaat om organisaties in het domein van historisch onderzoek: ook de sociale wetenschappen, archeologie, erfgoedstudies, cultuurwetenschappen en, bijvoorbeeld, internationaal recht bewegen zich op onderzoeksterreinen die in dit verband zeer relevant zijn.

Concreet is er sprake van de volgende ontwikkelingen:

- Er is nog steeds behoefte om de kennis van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Nederland en de toenmalige Nederlandse koloniën in een Europese en mondiale context te versterken, mede door de inzet van nieuwe inhoudelijke thema's en strategieën.
- Er zijn groepen die om uiteenlopende redenen verder van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog afstaan (vgl. Doelgroepenonderzoek 2018[2]) en kennis missen om de gebeurtenissen van de oorlog in perspectief te kunnen plaatsen.
- Er zijn onvoldoende strategieën en middelen om de herinneringen aan en de kennis van de oorlog te consolideren respectievelijk te versterken.
- De actualisering van de betekenis van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog voor onze huidige tijd, zowel nationaal als internationaal, is een belangrijke opgave.
- Er is nog altijd sprake van minder bekende, onderbelichte thema's van de oorlog die, om een zo groot mogelijke inclusiviteit te bewerkstelligen, in de vorm van persoonlijke verhalen verteld kunnen worden.

Inhoud projecten

Twee soorten producten

Het kennisdomein levert twee soorten producten op:
1) Producten voor 'eindgebruikers' (bijvoorbeeld museumbezoekers, publicisten, geïnteresseerden), in de vorm van publicaties, lezingen, tentoonstellingen en websites.
2) Producten voor professionals/bemiddelaars (bijvoorbeeld docenten, museummedewerkers), in de vorm van conferenties, masterclasses, digitale diensten (zoals het Netwerk Oorlogsbronnen) en portals.

Paralellen

De actuele betekenis van de Tweede Wereldoorlog kan worden versterkt door parallellen te zoeken met het heden, lijnen te trekken tussen toen en nu – ***en omgekeerd:*** door actuele kwesties en hedendaagse ontwikkelingen in het licht te zien van de gebeurtenissen die tijdens de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden of als gevolg te zien van de (onmiddellijke) nasleep van het conflict – in Nederland, Europa en de wereld. Projecten die deze paralellen zichtbaar maken passen binnen het domein Kennis.

Voorbeelden

Actuele thema's die verbonden kunnen worden met de Tweede Wereldoorlog zijn bijvoorbeeld de opkomst van het neo-nationalisme, de terugkeer van rassentheorieën, massaal geweld en genocide, moderne oorlogvoering, de internationale vluchtelingenproblematiek en de 'politiek van de herinnering'. Maar ook projecten die de betekenis van de Tweede Wereldoorlog voor de huidige wereldorde duiden, in het bijzonder de Europese samenwerking en de Verenigde Naties, maar evenzeer de mensenrechten en het internationaal humanitair recht, sluiten aan op het domein Kennis.

2. Het Doelgroepenonderzoek 2018 is te vinden op de website van het Platform WO2: https://www.tweedewereldoorlog.nl/onderzoekuitgelicht/doelgroepenonderzoek-2018/

Speerpunten in het kader van 75 jaar vrijheid
Het doel van het domein kennis is om met wetenschappelijke inzichten, grotendeels via intermediairs, de kennis of de bewustwording onder de bevolking over de Tweede Wereldoorlog te vergroten, zodat het publiek de importantie van de Tweede Wereldoorlog voor de samenleving toen en nu kan duiden en het markeringspunt van 75 vrijheid betekenis krijgt.

Ambities: Wat is er in 2020 bereikt?

- Brede bewustwording van de historische fundering van de internationale orde, de Europese vrede, de mensenrechten en het internationaal humanitair recht, door ondersteuning van educatieve programma's, conferenties, media-activiteiten en dergelijken;
- Er zijn nieuwe producten gerealiseerd, die bijdragen aan de reflectie op en de versterking van een inclusieve herinneringscultuur, met aandacht voor nieuwe generaties en groepen met een niet-Nederlandse achtergrond;
- Er zijn nieuwe producten gerealiseerd, die in staat zijn uiteenlopende groepen en generaties te verbinden, door middel van verhalen rond bekende en – vooral ook – onbekende thema's, vooral in relatie tot de onderwerpen vrijheid, democratie en mensenrechten;
- Er is sprake van aantoonbare participatie van diverse publieksgroepen in kennisgerelateerde activiteiten.

In aanmerking komen projecten die:

- Inzicht geven in de veranderende herinneringscultuur met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog en de gevolgen van de gewijzigde samenstelling van de bevolking, zowel in termen van generaties als herkomst, en reflecteren op en zoeken naar vormen van herdenken, herinneren en kennisoverdracht die aansluiten bij deze veranderingen.
- Nieuwe thema's aanreiken of bekende thema's in nieuwe, aansprekende vormen aanreiken, met een bijzondere nadruk op het vertellen van verhalen, het toegankelijk maken van verhalende bronnen, het zoeken naar verhalen die nieuwe generaties aanspreken en tevens ruimte bieden aan andere, meer recente (oorlogs)ervaringen – vooral in relatie tot de thema's vrijheid, democratie en mensenrechten.
- Bijdragen aan de mobilisering van niet-professionals bij kennisactiviteiten, bijvoorbeeld in de vorm van inhoudelijke *crowdsourcing*.

De projecten dienen voorts:

- Aspecten van het Referentiekader Tweede Wereldoorlog te belichten.
- Verschillende partijen te laten samenwerken, zowel binnen als buiten het Platform WO2.
- Wetenschappelijk verantwoord te zijn volgens universitaire maatstaven.
- Bruikbaar voor derden te zijn (ook wat rechten betreft).

Meer informatie en contact

Stichting coördinatie 75 jaar vrijheid
Mart de Kruif – programmamanager

+31 (0)6 82 67 35 21
info@vier75jaarvrijheid.nl
www.tweedewereldoorlog.nl

75 jaar vrijheid wordt mede mogelijk maakt door:

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

vfonds investeert in VREDE

Nationaal Comité 4 en 5 mei

PLATFORM WO2